

ASIANAJOTOIMINNAN SÄÄNTELY

(Die Regulierung der Anwaltstätigkeit)

Oikeusministeriö asetti toukokuussa 2008 työryhmän, jonka tehtävänä on arvioida ja tarvittaessa ehdottaa oikeudenkäyntiasiamiehiä ja oikeudenkäyntikäyntiavustajia yleisissä tuomioistuimissa koskevan sääntelyn tarkistamista. Tavoitteena on, että sääntely riittävästi takaa asianosaisten oikeusturvan ja yleisemmin asianmukaisen oikeudenhoidon. Toisaalta työryhmän on arvioitava, missä määrin sääntelyn kiristäminen on perusteltua erityisesti kilpailunäkökohtien ja elinkeinovapauden kannalta.

Asettamispäätöksen mukaan perustuslain ja ihmisoikeussopimusten takaamaan oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kuuluu, että asianosainen pystyy puolustautumaan ja ajamaan asiaansa. Tarvittaessa asianosaisten on voitava turvautua lainoppineen avustajan tai asiamiehen apuun. Sääntelyllä taattaisiin oikeudenkäyntiasiamiesten toiminnan tietty laatutaso.

Oikeudenkäyntiasiamiehiä koskevaa sääntelyä on pohdittu aiemminkin. Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietinnön yhtenä osa-alueena oli avustaminen oikeudenkäynnissä. Komitea eritteli laajasti syitä, joiden vuoksi oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia koskevaa sääntelyä tulisi arvioida uudelleen ja katsoi, että avustajien ja asia-

miesten kelpoisuusvaatimuksia tulisi yleisten tuomioistuinten osalta tiukentaa. Tehtävä tulisi säätää luvanvaraiseksi ja saattaa samalla kaikki avustajat ja asiamiehet samankaltaisten ammattieettisten sääntöjen piiriin sekä luoda siihen liittyvä kattava koulutus ja valvontajärjestelmä. Laajalla lausuntokierroksella komitean ajatukset saivat pääosin myönteistä palautetta.

Asiaa on laajasti pohdittu myös Suomen Asianajajaliiton työryhmässä, jonka työn tuloksena valmistui vuoden 2007 alussa Asianajajaliiton julkaisu ”Asianajotoiminnan sääntelyn vaihtoehdot”.

Nyt asetetun työryhmän tehtävä koskee kaikkia yleisiä tuomioistuimia ja kaikkia niissä käsiteltäviä asiaryhmiä. Huomioon on otettava myös mahdollisten muutosehdotusten vaikutukset erityistuomioistuimissa ja esitutkinnassa. Työryhmän tehtävään ei kuulu hallintolainkäyttö, mutta erityiskysymyksenä voidaan arvioida lasten huostaanottoa koskevia asioita.

Työryhmän tulee selvittää, voidaanko yleistä lakimiestutkintoa pitää riittävänä kelpoisuusvaatimuksena ainakaan kaikissa asioissa. Jos lisäedellytyksiä asetetaan, niiden täytyminen pitäisi kontrolloida jonkinlaisessa lupa- tai lisenssijärjestelmässä.

Tämä voitaisiin toteuttaa kahdella vaihtoehtoisella tavalla niin, että oikeus ajaa asioita yleisissä tuomioistuimissa olisi vain asianajajilla ja julkisilla oikeusavustajilla tai muita oikeudenkäyntiasiamiehiä ja -avustajia kuin asianajajia varten luotaisiin uusi lisensointijärjestelmä.

Mahdollisen lisensointijärjestelmän keskeinen kysymys on se, mikä taho myöntäisi luvat. Ratkaista pitää myös se, minkälaista täydennyskoulutusta, koetta tai mahdollisesti käytännön työkokemusta edellytetään. Asettamispäätöksessä on erityisesti mainittu, ettei vaatimus työkokemuksesta saisi estää alalle pääsyä.

Luvan saaneiden asiamiesten tulisi olla velvollisia noudattamaan hyvää asianajajatapaa tai vastaavaa ammattieettistä säännöstöä. Hyvää asianajajatapaa koskevien ohjeidemme uudistustyö on ollut pitkään viireillä. Uudistuksen tarpeellisuutta ja ohjeiden yksityiskohtia on jo pohdittu laajasti ja keskustelu jatkuu vielä tämän syksyn. On vaikea ajatella, että samaa toimintaa varten voisi olla erilaisia ammattieettisiä säännöstöjä.

Toimeksiannossa on vielä erityisesti todettu, että työryhmän tulee pohtia ainakin sitä, pitäisikö tuomioistuimen voida määrätä asianosaiselle avustaja viran puolesta joissakin muissakin kuin nykyisissä, varsin harvinaisissa tilanteissa ja sitä, onko syytä säilyttää lainopillista tutkintoa vailla olevan henkilön kelpoisuus avustajaksi lähisukulaisien kaikenlaisissa asioissa ja riidattomissa asioissa. Vielä työryhmän on arvioitava, pitäisikö tuomioistuinten mahdollisuuksia puuttua avustajien toimintaan laajentaa.

Asianajajaliitto toivoi alun perin, että työryhmä pohtisi kaikkien oikeudellisten palvelujen sääntelyn tarpeellisuutta. Työryhmän toimeksiantoon eivät kuitenkaan kuulu ulkoprosessuaaliset asiat eivätkä myöskään määräyksenvaraiset asiat. Työryhmä voi kuitenkin arvioida sitä vaihtoehtoa, että luvan saanut lakimies olisi velvollinen noudattamaan ammattieettistä säännöstöä sekä olisi valvonnan ja kurinpitomenettelyn piirissä myös muissa kuin tuomioistuinasioissa. Tämä tuntuisi järkevältä. Jos osituksen moitetta koskevassa oikeudenkäynnissä luvan saanut lakimies on valvonnan alainen, miksi hänen ei jo ositusmenettelyssä avustaessaan pitäisi noudattaa ammattieettisiä säännöksiä.

Uusi lupajärjestelmä tulisi koskemaan vain muita oikeudenkäyntiasiamiehiä kuin asianajajia. Asianajajaksi hyväksyminen edellyttää erityisten kelpoisuusvaatimusten täytymistä, asianajajat ovat velvollisia noudattamaan hyvää asianajajatapaa ja he ovat Asianajajaliiton ja oikeuskanslerin valvonnan alaisia. Asianajajaliitossa on viime vuosina kehitetty jatkokoulutusta ja erityisesti prosessikoulutusta.

Asianajotoimiala on Suomessa vähän säännelty. Muidenkin tuomioistuimissa esiintyvien lakimiesten kuin asianajajien palvelun tarjoamiseen tulee liittyä velvollisuus noudattaa ammattieettisiä sääntöjä, toiminnan valvonta ja alistuminen kurinpidolliseen menettelyyn. Tämä edistää asianosaisten oikeusturvaa ja asianmukaisen oikeudenhoidon toteutumista.

Riitta Leppiniemi